

MLČANLIVOSŤ ZDRAVOTNÍCKYCH PRACOVNÍKOV

Peter Kováč

Ústav súdneho lekárstva LF UK, Bratislava

Mlčanlivosť, ktorá je zákonom uložená všetkým zdravotníckym pracovníkom je jedným z najdôležitejších základov dôverného terapeutického vzťahu. Údaje o zdravotnom stave majú nanajvýš intímny a dôverný charakter a preto majú osobitné postavenia a požívajú veľmi širokú právnu ochranu. Autor sa vo svojom príspevku zaoberá najdôležitejšími aspektmi mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov.

Kľúčové slová: právne normy, Slovensko – mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov, oznamovacia povinnosť, ochrana údajov o zdravotnom stave.

Kľúčové slová MeSH: zákonodarstvo lekárske, hlásenie o chorobe, ochrana pacienta, práva pacientov, etika lekárska, Slovensko.

Via pract., 2005, roč. 2 (6): 329–330

Úvod

Nevyhnutným predpokladom úspešného poskytovania zdravotnej starostlivosti je vzťah dôvery medzi pacientom a lekárom. Tento vzťah spočíva predovšetkým v zachovaní mlčanlivosti o všetkých údajoch týkajúcich sa zdravotného stavu pacienta a o ďalších skutočnostiach súvisiacich so zdravotným stavom.

Právny základ mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov

Zákon č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v § 80 ods. 2 preto upravuje **inštitúciu povinnej mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov**. Zdravotnícki pracovníci (podľa § 27 zákona č. 578/2004 Z. z. ide o pracovníkov vykonávajúcich povolanie lekára, zubného lekára, farmaceuta, sestry, pôrodnej asistentky, technika laboratórnej medicíny, medicínsko-technického laboranta, zdravotníckeho laboranta, farmaceutického laboranta, verejného zdravotníka, rádiologického asistenta, zdravotníckeho záchranára, dentálnej hygieničky, asistenta hygieny a epidemiológie, asistenta výživy, maséra, sanitára, zdravotníckeho asistenta, opto-metristu, zubného technika, očné optika, ortopedického technika a elektrotechnika, fyzioterapeuta, logopéda, psychológa, liečebného pedagóga, špeciálneho pedagóga, biológa, fyzika, genetika a chemika) sú povinní zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, o ktorých sa dozvedeli v súvislosti s výkonom svojho povolania. **Obsahom povinnosti zachovávať mlčanlivosť sú:**

- osobné údaje pacienta,
- anamnestické údaje,
- priebeh ochorenia,
- vykonané diagnostické a liečebné výkony, ich výsledky,

- všetky údaje, ktoré pacient alebo jeho zákonný zástupca oznámi lekárovi
- a výsledky pitvy.

Povinnosť zachovávať mlčanlivosť môže zdravotníckeho pracovníka zbaviť iba osoba, ktorej sa skutočnosti týkajú. Takou osobou, oprávnenou zbaviť zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti, je len pacient, prípadne jeho zákonný zástupca. Forma, akou môže pacient zbaviť lekára mlčanlivosti, nie je zákonom výslovne určená. Z tohto dôvodu je prípustná akákoľvek forma – **konkludentná** (zbavenie mlčanlivosti mlčky, na základe určitého konania, ktoré nepripúšťa iné vysvetlenie – napríklad prikývnutím hlavou), **ústna** i **písomná**. Vzhľadom na dôsledky, ktoré môže mať prípadné porušenie mlčanlivosti a potrebu právnej istoty zdravotníckeho pracovníka, je v praxi najvýhodnejšia a takisto najčastejšia písomná forma zbavenia mlčanlivosti.

Po smrti pacienta je lekár aj naďalej viazaný mlčanlivosťou, pričom nikto z pozostalých nie je oprávnený lekára tejto mlčanlivosti zbaviť. Mlčanlivosť môže zdravotníckeho pracovníka zbaviť orgán príslušný na vydanie povolenia, a to na žiadosť orgánov činných v trestnom konaní a súdov. Znenie zákona umožňuje orgánu príslušnému na vydanie povolenia zbaviť zdravotníckeho pracovníka mlčanlivosti dokonca aj proti vôli pacienta a počas jeho života.

Negatívne vymedzuje porušenie povinnej mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov § 80 ods. 4 a 5 zákona č. 578/2004 Z. z. Povinná mlčanlivosť sa neporuší ani informovaním zdravotníckych pracovníkov, ak rozsah poskytovanej informácie nepresahuje rámec informácií, ktoré takýto zdravotnícky pracovník nevyhnutne potrebuje na riadne plnenie úloh pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti. To isté sa týka aj členov a pracovníkov príslušných profesijných zdravotníckych komôr pri vykoná-

vaní tých právomocí a v takom rozsahu, ktoré im priznáva zákon.

Porušením mlčanlivosti však nie je ani postúpenie zdravotnej dokumentácie medzi lekármi poskytujúcimi zdravotnú starostlivosť, poskytovanie údajov zo zdravotnej dokumentácie podľa § 24 a sprístupňovanie údajov zo zdravotnej dokumentácie podľa § 25 zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov. **Lekár teda môže poskytovať údaje o pacientovi len ďalším lekárom alebo zdravotníckym pracovníkom, avšak len tým, ktorí sa podieľajú na poskytovaní zdravotnej starostlivosti danému pacientovi.**

Na dôverný vzťah medzi lekárom a pacientom pamätá aj *Etický kódex zdravotníckeho pracovníka*, ktorý je ako príloha č. 4 súčasťou zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Na Etický kódex odkazuje priamo text zákona, pričom jeho dodržiavanie je zákonnou povinnosťou zdravotníckych pracovníkov. Etický kódex ustanovuje, že všetky informácie získané pri výkone povolania sú dôverné počas života pacienta, ako aj po jeho smrti. Zdravotnícki pracovníci nesmú poskytovať zdravotnú starostlivosť za prítomnosti osoby, ktorá nie je zdravotníckym pracovníkom. Výnimkou z uvedených zásad je osoba, ktorá zdravotníckemu pracovníkovi umožňuje poskytnúť prvú pomoc, alebo taká osoba, ktorá sa v zdravotníckom zariadení vzdeláva (napríklad poslucháč lekárskej fakulty alebo študentka strednej zdravotnej školy), a ďalšia osoba, s ktorej prítomnosťou pacient súhlasí. Ak je zdravotníckym pracovníkom lekár alebo zubný lekár, potom môže byť pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti prítomná aj osoba, ktorá u lekára pracuje.

Podľa § 99 ods. 2 Trestného poriadku je mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov dôvodom na odmietnutie svedeckej výpovede v trestnom konaní. Svedok nesmie byť vypočúvaný ani vtedy, keby svojou výpoveďou porušil štátom uloženú povinnosť mlčanlivosti alebo povinnosť mlčanlivosti uloženú mu podľa medzinárodnej zmluvy, okrem prípadu, že bol od tejto povinnosti príslušným orgánom alebo tým, v ktorého záujme túto povinnosť má, oslobodený.

Zásahy do mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov

Mlčanlivosť zdravotníckych pracovníkov nie je absolútna, existujú z nej početné výnimky, ktoré vyplývajú z rozličných právnych predpisov. Povinnosť oznamovať určité skutočnosti uložené zdravotníckemu pracovníkovi osobitnými predpismi nie je dotknutá existenciou inštitútu mlčanlivosti. Ten, komu sa takéto skutočnosti oznamujú, je však povinný zachovávať o nich mlčanlivosť.

O porušenie mlčanlivosti teda nepôjde ani v prípade, ak zdravotnícky pracovník umožní nahliadnúť do zdravotnej dokumentácie osobe oprávnenej na takéto nahliadnutie zo zákona. Na to sú oprávnené nasledujúce osoby a orgány:

- lekár územnej vojenskej správy na účely pravidelného odvodu,
- príslušný orgán na účely sociálnej pomoci, štátnej sociálnej dávky alebo služieb zamestnanosti podľa osobitných predpisov,
- inšpektorát práce a orgány dozoru podľa osobitných predpisov na účely vyšetrovania pracovného úrazu alebo choroby z povolania,
- príslušný orgán na účely medzištátneho osvojenia dieťaťa,
- osoby oprávnené nahliadať do zdravotnej dokumentácie, ak rozsah vyžiadania nepresahuje rozsah sprístupňovania údajov zo zdravotnej dokumentácie týmto osobám podľa § 25 ods. 1 zákona č. 576/2004 Z. z.

Prelomením povinnosti zdravotníckych pracovníkov zachovávať mlčanlivosť je **oznamovacia povinnosť uložená zákonom alebo iným právnym predpisom**. Systém predpisov, ktoré môžu znamenať prielom do mlčanlivosti zdravotníckych pracovníkov je málo prehľadný, preto z nich uvediem len tie najčastejšie aplikované. Hláseniu podliehajú udalosti, ktoré sa zapisujú do matríc – narodenie živého alebo mŕtveho dieťaťa a úmrtie. Poskytovatelia zdravotnej starostlivosti sú podľa § 79 ods. 3 zákona č. 578/2004 Z. z. o poskytovateľoch zdra-

votnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov povinní bez odkladu oznamovať prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu:

- dokonané samovraždy, samovražedné pokusy a prípady, v ktorých je dôvodné podozrenie, že na poškodení zdravia alebo smrti mohla mať účasť iná osoba,
- podozrenie na zanedbávanie, týranie alebo zneužívanie maloletej osoby alebo inej osoby, ktorá nie je spôsobilá na právne úkony, alebo ktorej spôsobilosť na právne úkony bola obmedzená,
- prijatie osoby do zariadenia ústavnej zdravotnej starostlivosti, ktorej totožnosť nemožno zistiť, alebo ktorá je zranená strelnou zbraňou alebo inou zbraňou,
- opustenie zdravotníckeho zariadenia bez súhlasu poskytovateľa osobou, ktorá vzhľadom na zdravotný stav ohrozuje seba alebo svoje okolie.

Neoznámenie trestných činov týrania blízkej osoby a zverenej osoby a vraždy zakladá trestnú zodpovednosť podľa § 168 Trestného zákona, ich neprekazenie je trestné podľa § 167 Trestného zákona. Prekaziť trestný čin možno podľa § 167 ods. 2 Trestného zákona aj jeho včasným oznámením prokurátorovi, vyšetrovateľovi alebo policajnému orgánu.

Podľa Etického kódexu zdravotníckeho pracovníka v prílohe č. 4 zákona č. 578/2004 Z. z. je každý zdravotnícky pracovník povinný oznámiť príslušným orgánom podozrenie z hrubého alebo krutého zaobchádzania a týrania pacienta, a to najmä maloletej osoby a osoby zbavenej spôsobilosti na právne úkony.

V § 15 vyhlášky ministerstva zdravotníctva č. 79/1997 Z. z. o opatreniach na predchádzanie prenosným ochoreniam je uložená **povinnosť bezodkladne ohlásiť prenosné ochorenia**. Lekár, ktorý zistí u osoby prenosné ochorenie, má podozrenie na prenosné ochorenie, zistí úmrtie na prenosné ochorenie, alebo zistí, že osoba je nosičom choroboplodných zárodkov, ktoré môžu spôsobiť prenosné ochorenie, oznámi túto skutočnosť príslušnému štátnemu zdravotnému ústavu a ošetrovateľovi lekárovi na tlačive, ktorého vzor je v prílohe č. 4 citovanej vyhlášky. Novozistené ochorenia na tuberkulózu sa oznamujú aj do centrálného registra tuberkulózy (pozri Via practica 05/2005). Všetky tieto skutočnosti lekár súčasne zaznačí do zdravotnej dokumentácie osoby. Pokiaľ sa o prenosnom ochorení dozvie iný zdravot-

nícky pracovník ako lekár alebo iný odborný pracovník v zdravotníctve, oznámi túto skutočnosť územne príslušnému orgánu na ochranu zdravia alebo štátnemu zdravotnému ústavu. Ochorenie alebo podozrenie na prenosnú detskú obrnu, vrátane akútnej chabej obrny, osýpky, meningokokovú meningitídu, cholery, mor a ďalšie nákazy s priebehom ohrozujúcim život, rýchlo šíriace sa nákazy a epidémie sa ihneď hlásia príslušnému štátnemu zdravotnému ústavu osobne, telefonicky, faxom alebo elektronickou poštou. Angína, konjunktivitída, enterobióza, stafylokokové zápalové ochorenia, stomatitída a pohlavné choroby s výnimkou syfilisu, kvapavky, mäkkého vredu, lymfogranulómu venereum a HIV infekcie, pokiaľ nejde o nemocničné nákazy, sa hlásia pri hromadnom výskyte. Každé ochorenie alebo podozrenie z ochorenia človeka na besnotu, slezinnú sneť a sopľavku oznámi príslušný orgán na ochranu zdravia okresnej veterinárnej správy. Všetky prípady akútnych ochorení dýchacích ciest vrátane chrípky hlásia ošetrojúci lekári územne príslušnému štátnemu zdravotnému ústavu raz týždenne.

Podľa § 5 vyhlášky ministerstva zdravotníctva č. 74/1986 Zb., ktorou sa vykonáva zákon č. 73/1986 Zb. o umelom prerušení tehotenstva, sa o umelom prerušení tehotenstva vykonanom na žiadosť ženy vo veku od 16 do 18 rokov bez meškania vyrozumie zdravotnícke zariadenie jej zákonného zástupcu alebo toho, komu bola zverená do výchovy, a to ústne alebo písomne do vlastných rúk. Vyrozumenie sa zaznačí do zdravotnej dokumentácie.

Záver

Vzhľadom na narastajúce právne povedomie pacientov a všeobecne známu absenciu znalosti podstatnej časti zdravotníckej legislatívy medzi poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti je na mieste upozorniť na dve najčastejšie úskalia v tejto oblasti. Treba vystríhať pred v súčasnosti ešte častým a bežným poskytovaním údajov o zdravotnom stave telefonicky alebo iným podobným spôsobom, pri ktorom neexistuje možnosť vylúčiť, že informácie o zdravotnom stave by sa mohli dostať ku neoprávnenému príjemcovi. Mlčanlivosť viaže zdravotníckeho pracovníka aj voči zdravotníckym pracovníkom, ktorí neposkytujú príslušnému pacientovi zdravotnú starostlivosť. Dá sa predpokladať, že spomenuté situácie sa stanú, podobne ako je to bežné v zahraničí základom žalôb, požadujúcich finančnú kompenzáciu za prezradenie údajov o zdravotnom stave pacienta.